

การอ่านศิลาจารึก

ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ต๋ำรงราชานุภาพทรงมอบหมายให้ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์อ่านศิลาจารึกประเทศไทย ต่อมาทรงมอบหมายให้นาย ฉ่ำ ทองคำวรรณทำหน้าที่นี้ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุลทรงขอให้ข้าพเจ้ามาสอน วิชาการอ่านศิลาจารึกในมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นสาเหตุหนึ่งที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาเรื่องศิลาจารึกมาทุกวันนี้ ข้าพเจ้าได้ขอให้นายประสาร บุญประคอง ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นจัตวาเงินเดือนเต็มขั้น มาอ่านศิลาจารึกสืบต่อจากนายฉ่ำทองคำวรรณ แต่นายประสาร บอกว่า นายฉ่ำอ่านจารึกจนตาจะบอด ไม่เห็นใครเห็นความสำคัญเลย จึงไม่ยอมมาอ่านจารึกให้ ตามบอดเปล่าๆ ข้าพเจ้าไปขอตำแหน่งชั้นตรีจาก นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรขณะนั้น มาให้นายประสาร นายประสารจึงยอมเสี่ยงเรื่องตาบอด มาอ่านศิลาจารึก ต่อมามีนายเทิม มีเต็มมาสืบแทน บัดนี้นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ นายเทิม มีเต็ม และนายเซอเม แก้วคล้าย ผู้เชี่ยวชาญอ่านศิลาจารึกด้านต่างๆ ก็เกษียณอายุราชการไปหมดแล้ว ไม่ทราบว่าจะมีผู้เห็นความสำคัญของการอ่านศิลาจารึก คิดจัดเตรียมผู้จะมาสืบทอดงานนี้ต่อไปแล้ว หรือยัง

วิชาการสมัยนี้ต้องพึ่งพาวิชาการสาขาอื่นมาช่วยเป็นสหวิชาการจึงจะเกิดความก้าวหน้าไปได้กว้างไกล ข้าพเจ้าได้ใช้หลักทางวิทยาศาสตร์ ทางคณิตศาสตร์ ทางภาษาศาสตร์ ทางภาษาดิน ทางโหราศาสตร์ มาช่วยในการอ่านศิลาจารึกหลายประการ เป็นต้นว่า การกำหนดทิศทางตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสำคัญ เช่น ในศิลาจารึกหลักที่ 8 กล่าวถึงเมืองสำคัญของอาณาจักรสุโขทัย ว่าเริ่มต้นตั้งแต่ทิศหน้าของศาสนาพุทธ คือทิศตะวันออกของสุโขทัยได้แก่ เมืองสระหลวง สองแคว (พิษณุโลก) แล้วเวียนขวาผ่านทิศตะวันออกเฉียงใต้เมืองปากยม (พิจิตร) ไปทางทิศใต้ คือ ชากังราว สุพรรณภวนครพระชุม (ทั้ง 3 เมืองอยู่บริเวณกำแพงเพชร) เมืองพาน (อำเภอพรานกระต่าย กำแพงเพชร) วนตามเข็มนาฬิกาเรื่อยไปจนถึง เมืองรัต เมืองสะค้า เมืองลุมบาจาย (อยู่ทางทิศเหนือกวาดไปถึงทิศตะวันออกของสุโขทัย) ข้าพเจ้าเสนอให้ 3 เมืองนี้อยู่บริเวณแม่น้ำน่าน เพราะตามหลักที่ 2 สามเมืองนี้อยู่ในบริเวณใกล้กัน และเจ้าเมืองก็ใช้นามขึ้นต้นว่า พ่อขุนผาเมือง ในขณะที่เมืองน่านเป็นแห่งเดียวที่ใช้คำว่า ผา นำหน้าชื่อ เช่น พระญาผากอง พระญาจัวผาสุม และลูกชายเจ้าเมืองน่านชื่อ

บายาย อาจแสดงว่าเมืองบายายอยู่ในครอบครองของแคว้นน่าน และ พ.ศ. สิ้นชัย กระบวนแสงได้พบใบลาน พงศาวดารเมืองน่าน ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 1 ต่อกับรัชกาลที่ 2 เจ้าเมืองน่านกลับจากกรุงเทพไปทางน่าน ถึงห้วยแม่จริม (อำเภอท่าปลาเดิมอยู่จังหวัดน่าน ต่อมาให้มาอยู่กับจังหวัดอุตรดิตถ์) เมืองรัตเก๊าหัน

ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์และโหราศาสตร์ เช่น กำหนดวันจารึกหลักที่ 38 ฎหมายลักษณะโจรว่า ปีฉลู วันเพ็ญเดือนวิสาขะ วันพฤหัสบดี วันหนไทย เรียกว่าเม็งเหมา ตรงกับ พ.ศ. 1940 โดยเฉลี่ย 5040 ปี จึงจะมีวันตรงกับข้อมูลข้างต้นครั้งหนึ่ง ตัวอย่างอื่นเช่น เดือนหก พระอาทิตย์ในดวงชาตาจะอยู่ประมาณราศีพฤษภ และถ้ารู้ขึ้นแรมด้วย เช่น เดือนหก แรมสี่ค่ำ พระจันทร์จะอยู่ประมาณราศีธนู และฤกษ์พระจันทร์จะอยู่ฤกษ์ที่ 18 - 20 คือฤกษ์เชษฐามูลา และบูรพาชาวม เมื่อทราบดังนี้ตัวเลขที่แทนดวงดาว หรือชื่อฤกษ์ที่ลบลือนก็อาจจะอ่านได้เพิ่มขึ้น

ข้าพเจ้าเคยสอบถามปีเกิดของท้าวเจือง โดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวตอนที่ท้าวเจืองเกิดปรากฏว่า เป็นดวงที่โหราคิดขึ้น โดยให้ดาวต่างๆ อยู่ในตำแหน่งที่ส่งผลชาตาดีเด่น แต่โหรนั้นไม่ทราบดาราศาสตร์ว่า ดาวพุธจะอยู่ห่างจากพระอาทิตย์ได้ไม่เกินราศีหนึ่ง และดาวศุกร์จะอยู่ห่างพระอาทิตย์ได้ไม่เกินสองราศี ตำแหน่งดวงดาวที่โหราคิดขึ้นจึงไม่มีทางเป็นไปได้ สรุปคือดวงชาตาของท้าวเจืองเป็นดวงปลอม

ทางอักษรวิทยาได้ใช้ไม้หันอากาศเป็นตัวกำหนดอายุว่าจารึกที่มีไม้หันอากาศจะมีอายุหลัง พ.ศ. 1902 ไปแล้ว ณ เดิมรูปเหมือน ณ จารึกโตมี ณ เป็นรูปปัจจุบันจะเป็นจารึกหลัง พ.ศ. 1912 ไปแล้ว ข ขวดจะหักข้างตั้งแต่สมัยพ่อขุนราม

คำแห่งมหाराชเป็นต้นมา มาเปลี่ยนเป็น ข หักบน ตั้งแต่ พ.ศ. 1935 เป็นต้นมา พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ เกษมศรีได้สังเกตว่า พระญา มาเปลี่ยนเป็น พระญา ประมาณ พ.ศ. 1935 และข้างขึ้นเดิมใช้ออก ต่อมาใช้ออกใหม่ และต่อมาใช้ขึ้น คำที่ใช้ในจารึกที่เปลี่ยนแปลงไปอาจนำมาใช้กำหนดอายุจารึกได้

จารึกหลักที่ 2 วัดศรีชุม เดิมสันนิษฐานว่าทำขึ้นในสมัยพระเจ้าเลอไทย คือก่อน พ.ศ. 1890 แต่มีไม้หันอากาศ และ ณ รูปปัจจุบัน จารึกหลักที่ 2 จึงมีอายุหลัง พ.ศ. 1912

จารึกขาดกวัดศรีชุมเดิมสันนิษฐานว่าตั้งเรียงรายอยู่รอบเจดีย์วัดมหาธาตุสุโขทัยมาก่อน ข้าพเจ้าได้ชี้แจงให้ที่ประชุมสัมมนาเรื่อง จารึกหลักที่ 2 ว่า ภาพขาดกในวัดศรีชุม มีทั้ง ข รูปหักข้างบน และ พระญา (มีสระอะ) จึงต้องมีอายุไม่เก่ากว่า 1935 จารึกแผ่นที่อยู่ตรงหัวเลี้ยวจะหันรูปไปตามทิศทางที่เลี้ยวไป ถ้านำแผ่นนี้ไปตั้งรอบเจดีย์รูปก่อนถึงหัวเลี้ยวจะตั้งหัวขึ้นข้างบน แต่หลังหัวเลี้ยวภาพจะยिनเอาลำตัวขนานไปกับพื้นดิน แสดงว่าภาพนี้สร้างขึ้นเพื่อติดบนเพดานอย่างแน่นอน

ไม้ยมก เริ่มมีใช้ใน พ.ศ. 1976 (จารึกหลักที่ 44)

ไม้โท เดิมใช้รูปไม้จัตวา มาเปลี่ยนเป็นไม้โทรูปปัจจุบันระหว่าง พ.ศ. 1927 -1935 จารึกหลักที่ 64 พ.ศ. 1935 มีไม้โทเพียงตัวเดียว

ไม้หันอากาศ (เดิมอยู่บนตัวสะกด) เริ่มย้ายไปข้างหน้าพื้นเส้นหน้าของตัวสะกดไปใน พ.ศ. 2014 ในจารึกล้านนา แต่จารึกภาคกลางจะเลื่อนไม้หันอากาศไปข้างหน้า ระหว่าง พ.ศ. 2164 - 2223

ในด้านภาษาถิ่น และภาษาศาสตร์ สุโขทัยยุคต้นใช้คำว่า พินหาร หรือ อารามแทนวัด มาปรากฏคำว่า กวาดวัด ในจารึกหลักที่ 102 พ.ศ. 1922 แลใช้

วัดหน้าหน้าชื่อวัดในจารึกหลักที่ 9 ซึ่งเขียนขึ้นใน พ.ศ. 1949

จารึกอาจจะช่วยวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ เช่น ศาสตราจารย์ สันติ เล็กสุขุม ต้องการพิสูจน์อายุของเจดีย์ราย 8 องค์ รอบพระเจดีย์ใหญ่ในวัดมหาธาตุสุโขทัย ว่าควรจะก่อสร้างในสมัยใด ข้าพเจ้า แนะนำว่ามีจารึกหลักที่ 94 พ.ศ. 1927 ว่าพระมหาลังฆราชเจ้าครูแก้วมหาธรรมราชา สร้างขนาดตรงกับพระเจดีย์รายดังกล่าว จึงยุติได้ว่าพระเจดีย์รายดังกล่าวสร้างขึ้นใน พ.ศ. 1927

การแปลความหมายคำบางคำในจารึกอาจต้องอาศัยภาษาศาสตร์ และภาษาถิ่น เช่นจากภาษาถิ่นล้านนา หลวก - หลวก ฉลาดหลักแหลม เตียม เตียมแต่ - ตั้งแต่ หั้น - นั้น แลปีแล - แต่ละปี ลูท่าง - ดูต่าง อยู่ข้าง เป็นการสะตวก สะเล็ก สะน้อย - เล็กๆ น้อยๆ เป็นที่แล้ว - เป็นที่สิ้นสุด ดวง - จนกระทั่ง ต้องจารีตร - สลักจารึก ภาษาไทใหญ่ เช่น พ่อขุนนำถม - พ่อขุนน้ำท่วม เยีย - ยุ่ง หมากกลาง - ขนุน ฮีสาน เช่น บัดแมง - ข้าวครู ไทขาว เช่น ไนกลองปาดาล - กลวง-ข้างใน ญาญ - แตกเป็นชั้น หนีไป หา - หาก ด้วยตนเอง เช่น หาใครใจในใจ - คิดในใจ (ไทอาหม) ด้วยพระองค์เอง เพื่อ - เพื่อนบ้าน (ไทอาหม) เลื่อน - อ่านทำนองเสนาะ (ไทพ่างก) ร้องได้เพลงตอบระหว่างชายกับหญิง (จ้วงโบราณ) แต่ง ไน แต่งตาตุ - ฝ้า ทำหน้าที่เกลื่อน - เคลื่อน ขอยเหนื่อ - ช่วยเหลือ ข้าเลือก - ข้าเล็ก ข้าศึก เถิง - ถึง พันลุ พันลับ - พลุ ปลับ ขอก - ขอบ โขบ - ขอบ โอบกบวช - ออกบวช เชื้อ - เลื้อ (ในพ่อเชื้อเลื้อคำ) มลากมากติ - ตีตีตี สลง - สลง ขันเอาียงเขา - เอายั้งข้าว ปลา-ผาก ฟาก สูด-สวด

ประวัติศาสตร์สุโขทัย

ก่อนราชวงศ์พระร่วงมีราชวงศ์พ่อขุนศรีนาวนำถมครองศรีสัชนาลัยสุโขทัยอยู่ (ประมาณ พ.ศ.

1762-1792) คือพ่อขุนศรีนาวนำถม มีโอรสคือพ่อขุนผาเมืองครองเมืองรัต และพระยาคำแหงพระรามครองสองแคว (พิษณุโลก) องค์หลังมีโอรสคือ พระมหาเถรศรีศรัทธาธราชจุลามาณี ซึ่งออกบวชและไปบูรณะศาสนสถานทั้งในเมืองไทยพม่า อินเดีย และลังกา

อาณาจักรแคว้นสุโขทัยสมัยนั้น รวมเมืองฉอด (ตาก) เชียงแสน พะเยา รัต สะคำ ลุมบาจาย สระหลวงสองแคว (พิษณุโลก) และพระบาง (นครสวรรค์)

เมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ ขอมสบาดโขลญลำพงมายึดศรีสัชนาลัยสุโขทัยได้ พ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาวช่วยกันตีเมืองคืนได้ พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวเป็นกษัตริย์และยกเมืองสุโขทัยให้ รวมทั้งซื้อที่กษัตริย์ขอมเคยตั้งให้พ่อขุนผาเมืองเป็นพ่อขุนศรีอินทราธิบดีนทราทิตย์ แต่พ่อขุนบางกลางหาวทรงใช้ชื่อศรีอินทราทิตย์

ราชวงศ์พระร่วง

- (1) พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (เสวยราชย์ พ.ศ. 1792-?)
- (2) พ่อขุนบานเมือง (พ.ศ. 7-1822) โอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์
- (3) พ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. 1822-1841) โอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์
- (4) พระยาเลอไทย (พ.ศ. 1842 - ?) โอรสของพ่อขุนรามคำแหง
- (5) พระยาจันทน์นำถม (? - 1890)
- (6) พระยาสิทธิไทย (พ.ศ.1890-1911) หรือพระมหาธรรมราชาที่ 1 โอรสของพระยาเลอไทย

- (7) พระมหาธรรมราชาที่ 2 (พ.ศ.1911-1942)
โอรสของพระยาสิทธิไทย
- (8) พระมหาธรรมราชาที่ 3 (พ.ศ.1943-1962)
หรือพระยาสิทธิไทย โอรสของพระมหา
ธรรมราชาที่ 2
- (9) พระมหาธรรมราชาที่ 4 (พ.ศ.1962- 1981)
หรือ บรมपालมหารัชมราชา โอรส
ของพระมหาธรรมราชาที่ 2

สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อาณาจักร
สุโขทัยครอบคลุมนครศรีธรรมราชถึงฝั่งทะเลในทิศใต้
ทิศเหนือถึงขวา(หลวงพระบาง) ทิศตะวันออกถึง
เวียงจันทน์ ทิศตะวันตกถึงนครพัน (เกาะตะมะ)
และหงสาวดี

เมื่อสิ้นรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง สุโขทัย
แตกเป็นส่วนๆ แม้แต่พระบางก็ตั้งตัวเป็นเอกราช

พระยาสิทธิรวบรวมอาณาจักรสุโขทัยขึ้นใหม่
ถึงหลวงพระบางทางเหนือ แม่น้ำป่าสักทางตะวัน
ออก ทิศใต้ถึงพระบาง (นครสวรรค์) และตะวันตก
ถึงแม่น้ำปิง

- พ.ศ. 1921 อโยธยาได้อาณาจักรสุโขทัยเป็น
เมืองขึ้น
- พ.ศ. 1931 สุโขทัยแข็งเมือง ขุนหลวงพะงั่ว
ทรงยกไปปราบชาวกังรา (กำแพง
เพชร) แต่ไม่ได้เมือง
- พ.ศ. 1940 สุโขทัยกลับเป็นเมืองขึ้นอโยธยา

พ.ศ. 1943 พระมหาธรรมราชาที่ 3 ทรง
ตั้งตัวเป็นเอกราชแต่อีกประมาณ
10 ปี ต่อมาก็ตกเป็นเมืองขึ้น
ของอโยธยา

ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 4 อาณาจักร
สุโขทัยแตกเป็น 4 แคว้น คือ พระมหาธรรมราชา
ที่ 4 ครองสระหลวง สองแคว พระยาราม ครอง
สุโขทัย พระยาเชลียงครองศรีสัชนาลัย และแสน
สอยดาวครองกำแพงเพชร

พ.ศ. 1981 พระมหาธรรมราชาที่ 4 สิ้น
พระชนม์ ทางอโยธยาไม่ตั้งพระ
มหาธรรมราชาอีก พงศาวดาร
ฉบับหลวงประเสริฐกุลกล่าวว่
พระพุทธชินราชมีน้ำพระเนตร
เป็นโลหิต

พระยาอภัยภูธรโอรสของพระมหาธรรม
ราชาที่ 4 เป็นเจ้าเมืองสองแคว (พิษณุโลก) มาจน
ถึง พ.ศ. 1994 จึงไปพึ่งพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนา
ต่อมาพระราชเทวีซึ่งเป็นธิดาของพระมหาธรรม
ราชาที่ 2 และเป็นพระราชเทวีในสมเด็จพระเจ้าสาม
พระยาและเป็นพระราชชนนีของสมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถ มาครองสุโขทัยจนถึงแก่อสัญชีพใน
พ.ศ.2005 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงตั้งเมือง
พิษณุโลกเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรอโยธยา เมื่อ
พ.ศ.2006 และทรงผนวกอณาจักรสุโขทัยเข้าเป็น
ส่วนหนึ่งของอาณาจักรอโยธยา